

IANCU FLONDOR – ACTIVITATEA POLITICĂ ÎN ULTIMII ANI AI VIETII

ANA-GABRIELA POGOREVICI

Iancu Flondor – his political activity during the last years of his life

(Abstract)

The most representative political personality belonging to Flondor family was Iancu Flondor, who connected his name to the great achievement of the Romanian population from Bukovina. Due to this accomplishment he was named “the providential man of Bukovina”. After the Union, Iancu Flondor was appointed minister delegate of the Romanian government from Chernivtsi with the mission to integrate the Romanian region to the new political realities of the Former Kingdom. He governed Bukowina and issued regulations aimed to help the Romanian population from Bukovina overcome the difficult situation following the First World War. He concerned himself about the agrarian reform, transport, commerce, expropriation, land farming, the Romanian school and education, the use of the Romanian language in schools, churches, official documents. He was also preoccupied with the situation of the minorities from Bukovina proving great abilities and tolerance.

The conflict with Ion Nistor, with whom he shared the position of minister, meant his withdrawal from this function and represented a painful episode for both his personal life and the political activity from Romania.

Even when he was no longer involved in the political activity, in 1920, he was not a defeated man. We can appreciate that in this struggle, Iancu Flondor was a winner, a model for the political man involved in the community welfare.

Keywords: the Great Romania, integration, reforms, conflict, tolerance.

Unirea Bucovinei cu România, în 1918, a constituit un eveniment de cea mai mare importanță în viața bucovinenilor români și de alte naționalități, care au aderat la ea cu ocazia Congresului General al Bucovinei din 28 noiembrie 1918, ale cărui lucrări au fost conduse de Iancu Flondor, în calitate de președinte al Congresului.

Omul politic bucovinean și-a continuat activitatea în favoarea românilor din această provincie, cu misiunea de a integra Bucovina în Vechiul Regat al României.

Analele Bucovinei, XXIII, 2 (47), p. 413 –434, Rădăuți – București, 2016

La 1 decembrie 1918, a avut loc și Unirea Transilvaniei cu România, acest eveniment transformând Vechiul Regat în România Mare. Cu această ocazie, ziarul „Glasul Bucovinei”, apărut în timpul Unirii Bucovinei cu România, în toamna lui 1918, a publicat telegrama lui Iancu Flondor adresată lui Iuliu Maniu, președintele Consiliului Regent al românilor din Ardeal și Ungaria. În această telegramă, Iancu Flondor exprima bucuria lui, ca și a tuturor bucovinenilor, provocată de mărețul act de la Alba-Iulia¹. Această gazetă publică, în coloanele sale, telegrame care îi transmiteau lui Iancu Flondor felicitări cu ocazia înfăptuirii Unirii Bucovinei cu România. Telegramele veneau din diferite părți ale Regatului Român și salutau revenirea provinciei românești la patria-mamă². Însăși Regina Maria se arată „viu mișcată”, mulțumindu-i lui Iancu Flondor pentru unire și transmițând „urări de fericire deplină” lui Flondor și tuturor celor ce îi sunt scumpi³.

Presa românească de la sfârșitul anului 1918 l-a încurajat pe Iancu Flondor să-și continue activitatea politică, pentru consfințirea și desăvârșirea mărețului act al Unirii și îl caracteriza pe omul politic bucovinean în cuvinte foarte frumoase, drept un patriot înflăcărat, „un mare român”, „o figură istorică”, un om care, cu toate că primise o cultură austriacă, nu se lăsase ademenit de nicio distincție și rămăsese o persoană cu o integritate morală rar întâlnită⁴.

Imediat după unire, Iancu Flondor a corespondat cu Ion I. C. Brătianu, care, cu ocazia constituirii României Mari, îl felicita pe președintele Congresului General al Bucovinei pentru activitatea lui politică și contribuția la înfăptuirea visului românilor. Iancu Flondor i-a răspuns în cuvinte puține, dar la fel de calde și de sincere. Atunci, Ion I. C. Brătianu l-a sfătuit pe Iancu Flondor să-și continue munca pe care o începuse și să ajute la consolidarea statului român, nou creat la sfârșitul anului 1918.

Decretul-lege numărul 3 746, din 18 decembrie 1918, publicat în „Monitorul Oficial” din 2 ianuarie 1918, consfințea Unirea Bucovinei cu România, iar Iancu Flondor și Ion Nistor erau numiți miniștri secretari de stat fără portofoliu, primul având sediul la Cernăuți, iar Nistor, la București⁵.

Hotărârile Consiliului de Miniștri privitoare la Bucovina se luau cerându-se avizul ministrului delegat al guvernului de la Cernăuți. În această calitate, Iancu Flondor putea schimba ordonanțele austriece în vigoare, având și dreptul de a emite ordonanțe privitoare la administrarea Bucovinei, în cadrul legilor existente⁶.

¹ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 25, 13 decembrie 1918, p. 3.

² *Ibidem*, p. 1.

³ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, Dosar 32, fila 44.

⁴ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 26, 14 decembrie 1918, p. 2.

⁵ Radu Economu, *Unirea Bucovinei – 1918*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 46.

⁶ Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, București, Editura Humanitas, 1991, p. 405.

În scurta perioadă cât a stat în fruntea administrației Bucovinei, Iancu Flondor a emis mai multe ordonanțe și și-a lăsat amprenta asupra mai multor domenii de activitate. O primă ordonanță emisă de Flondor, în noua sa calitate de ministru delegat al Bucovinei, interzicea exportul de bancnote și monede de argint și aur din Bucovina în străinătate⁷. Tot Flondor a hotărât executarea unui recensământ general al populației din Bucovina, care era stabilit pentru ziua de 28 februarie 1919. Ordonanța numărul 295, din 26 februarie 1919, se referea la probarea cunoașterii limbii române de către funcționarii publici din Bucovina. Se stabileau cinci grade de cunoaștere a limbii române: I – foarte bine; II – bine; III – suficient; IV – dacă respectivul candidat se exprima cu greutate oral și nu era în măsură să probeze cunoașterea limbii române în scris; V – insuficient. Cu această ocazie, românii absolvenți ai unei școli secundare sau asimilate, cu limba de predare română, erau scutiți de examen și se considerau calificați cu gradul I. Această ordonanță a dus la angajarea persoanelor ce știau bine românește în funcțiile publice⁸.

Iancu Flondor, cât a fost în funcția de ministru delegat al Bucovinei, a avut grijă de personalul didactic din Bucovina, mărindu-i salariile⁹.

O ordonanță emisă de Iancu Flondor, la sfârșitul lui martie 1919, stabilea că orice import de mărfuri în Bucovina era liber, astfel economia bucovineană redresându-se, oarecum, după neajunsurile îndurate sub dominația Imperiului Habsburgic. O caracteristică valabilă pentru toate ordonanțele emise de omul politic bucovinean era faptul că acestea intrau imediat în vigoare după publicarea lor, în special în „Glasul Bucovinei”¹⁰.

Iancu Flondor s-a preocupat de problema împrăștiării țăranilor din Bucovina. El a manifestat întotdeauna dragoste și grijă față de țăranimea bucovineană, recunoscându-i capacitatea de luptă și meritul de a fi păstrat românitatea în Bucovina. Interesul deosebit arătat față de țăranime contrazice afirmația lui Ion Nistor, potrivit căreia Iancu Flondor ar fi fost „prea puțin apropiat de masele compacte ale țăranimii, ale opincii, cum se zice”¹¹. Încă din perioada când era șef al guvernului bucovinean provizoriu, Flondor a hotărât să împartă pământ la țărani, fără întârziere. „Este un adevăr sfânt, spunea Flondor, că țăranul

⁷ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 59, 16/29 noiembrie 1919, p. 3.

⁸ *Ibidem*, nr. 84, 16 februarie / 1 martie 1919, p. 3.

⁹ *Ibidem*, nr. 94, 28 februarie / 13 martie 1919, p. 2–3.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 111, 5 aprilie 1919, p. 3.

¹¹ În ședința Consiliului Național, din 25 noiembrie 1918, Iancu Flondor aduce un frumos omagiu țăranimii: „Dară țăranii noștri bucovineni au săvârșit o altă faptă și mai mare. Ei ne-au scăpat datinile, legea și limba strămoșilor noștri. Numai țăranilor, nicidecum boierilor sau domnilor, avem să le mulțumim dacă țara aceasta, după o vitregă stăpânire străină de peste 140 de ani, se poate întoarce iară la mama ei”. Florin Pintescu, *Concepții politice la Iancu Flondor și Ion Nistor*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, seria nouă, nr. 1 (11), 1995, p. 253.

este opinca țării și că numai el a menținut ființa națională”. Astfel, au fost împărțite țăranilor peste 60 000 de fălci de pământ (68 600 ha), ceea ce constituia o operațiune de durată, care trebuia făcută în spirit de dreptate socială, dar, „până în toamna lui 1920, ea va fi încheiată”, arăta Iancu Flondor în continuare.

La propunerea lui Vasile Alboi Șandru, Consiliul Național a votat difuzarea, în toate comunele, a declarației lui Iancu Flondor. În ultima ședință, din 13 februarie 1919, a fost constituită o comisie formată din 18 membri, care să examineze proiectul legii reformei agrare¹². În această comisie, formată numai din membri ai Consiliului Național, urmau să fie cooptați și membri ai celorlalte naționalități. Cu prilejul alegerilor membrilor comisiei, s-a produs un incident provocat de președintele Consiliului, Dionisie Bejan, care a refuzat să-i acorde cuvântul lui Aurel Morariu, reprezentant al „glasiștilor” (cei din gruparea lui Ion Nistor, care sprijineau ziarul „Glasul Bucovinei”). Ca urmare, aceștia s-au abținut de la vot și niciun partizan al lui Ion Nistor nu a figurat în comisie. În mare măsură, acest incident a contribuit la disensiunile care au urmat între Iancu Flondor și Ion Nistor. Este menționat totuși faptul că nici unul din cei doi nu a fost prezent la ședință.

Afirmațiile tendențioase din partea „glasiștilor”, că reforma agrară în Bucovina ar fi fost tergiversată, nu corespundeau realității. Iancu Flondor s-a preocupat intens de modul de rezolvare a acestei probleme importante. Din notele sale reiese că, în ziua de 7 martie 1919, s-a discutat proiectul de lege pentru reforma agrară din Bucovina. Ca șef al guvernului, Iancu Flondor arătase, în programul lui, încă de la 13 noiembrie 1918, că împrăștierea urma să se facă în loturi țărănești de 5 ha inalienabile și indivizibile. Se urmărea, în acest mod, crearea de ferme-model.

Important este că la această reuniune au participat și reprezentanții celorlalte naționalități, care s-au declarat de acord cu această formă de împrăștiere. Este de menționat faptul că Iancu Flondor a acceptat și colaborarea lui Aurel Onciul în găsirea soluției optime a problemei agrare în Bucovina, acest lucru evidențiind personalitatea generoasă și tolerantă, dar și interesul deosebit al lui Iancu Flondor pentru punerea în practică, cât mai grabnică, a reformei agrare. Aurel Onciul a recunoscut, cu această ocazie, „greșeala” de a fi acceptat împărțirea administrației Bucovinei și, stabilindu-se la București, i-a trimis un proiect pentru reforma agrară, întocmit după principiile expuse de guvernul lui Iancu Flondor.

În ceea ce privește situația electorală în Bucovina, în aceeași ședință, din 13 februarie 1919 a Consiliului Național, a fost aleasă o comisie formată din 34 de membri, la care urmau a se adăuga și reprezentanți ai celorlalte naționalități, care trebuiau să facă propunerea pentru noul sistem electoral. Nu s-au cunoscut lucrările

¹² Radu Economu, *op. cit.*, p. 50.

acestei comisii, fiindcă s-a presupus că ea nu a mai lucrat după demisia lui Iancu Flondor, iar lucrările ei nu s-au terminat până atunci¹³.

Iancu Flondor a mai emis o ordonanță, care prevedea mărirea taxelor de transport pentru persoane, bagaje, mărfuri cu 50%¹⁴. Ultima ordonanță dată de Flondor, ca ministru delegat al guvernului la Cernăuți, de o importanță deosebită, ca măsură premergătoare a exproprierii pământului, a fost ordonanța nr. 37, din 20 martie 1919, privitoare la arendarea obligatorie a pământului ce urma a fi expropriat către țărani (peste 200 de ha). În fiecare comună, se institua o comisie care stabilea cui să arendeze pământurile, precum și prețul pentru arendare¹⁵.

În primele luni ale anului 1919, cât timp a fost ministru delegat al Bucovinei, Iancu Flondor a primit diferite proiecte de legi, precum proiectul de decret-lege pentru Bucovina, relativ la mijloacele de plată, diferite alte memorii și a trimis, constant, regelui Ferdinand I rapoarte privind situația Bucovinei, stabilită pe compartimente: siguranță publică, lichidarea trecutului, salubritate publică, administrație regulată, serviciul refacerii economice, îngrijire socială, finanțele țării, instrucțiune publică, problema agrară, reforma electorală. Aceste rapoarte aveau scopul de a-l face pe regele României întregite să recunoască adevărata situație din Bucovina și modul în care Iancu Flondor își exercita funcția de ministru delegat la Cernăuți. Acest raport este datat 2 aprilie 1919, Cernăuți, putând fi unul dintre ultimele rapoarte trimise la București, cât a fost ministru¹⁶.

În privința integrării Bucovinei în cadrul României Mari, în esență s-au confruntat două puncte de vedere. Unul era al lui Iancu Flondor și al partizanilor săi, conform căruia, după cum se exprima însuși Flondor, până la integrarea definitivă ar trebui să fie timp de tranziție, în care fiecare provincie urma să-și păstreze un fel de autonomie a sa. Celălalt era al naționaliștilor integriști, adepți ai lui Ion Nistor, grupați în jurul ziarului „Glasul Bucovinei”, iar din septembrie 1919, sub stindardul Partidului Democrat al Unirii. Conform acestuia, în opera de reedificare națională se punea accent deosebit pe Regatul României, văzut ca factor eliberator, căruia urmau să i se subordoneze, deplin și rapid, provinciile din fosta Monarhie Habsburgică, prin unirea lor necondiționată¹⁷.

Cele două tendințe, prezente îndată după unire în conducerea politică și administrativă a Bucovinei, s-au intensificat, luând forme manifeste și ostentative.

¹³ *Ibidem*, p. 51.

¹⁴ Emil Satco, Ioan Pânzar, *Prefectura. Reper istorice locale*, Iași, Editura „Junimea”, 1995, p. 55.

¹⁵ Radu Economu, *op. cit.*, p. 52.

¹⁶ Cristina Puha, *Iancu Flondor și noile realități politice în Regatul Român*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul VII, nr. 2 [iulie–decembrie] 2000, p. 460.

¹⁷ Doina Alexa, *Ion Nistor – omul politic*, în „Codrul Cosminului”, Suceava, seria nouă, nr. 2, 1996, p. 277.

Pe de o parte, grupul celor de la „Glasul Bucovinei”, la care se raliase cea mai mare parte a românilor bucovineni refugiați, își manifesta opțiunea pentru o conducere centralizată a Bucovinei, fără organe legislative și executive proprii; pe de altă parte, cei ce se aflau în majoritate în Consiliul Național Român și organele administrative ale Bucovinei, în frunte cu Iancu Flondor, erau pentru o mai largă centralizare administrativă a Bucovinei și asigurarea unei părți efective a celorlalte naționalități. Primul curent, denumit al „glasiștilor”, se apropia de punctul de vedere al Partidului Liberal, condus de I. C. Brătianu, iar cel de-al doilea curent, numit cel al „administrației țării”, avându-l în frunte pe Iancu Flondor, prin tendințele de descentralizare, se apropia de forțele politice de opoziție din acea vreme¹⁸.

Pentru concepția politică a lui Iancu Flondor, era reprezentativ *Programul românilor bucovineni*, publicat în ziarul „Bucovina”, din 24 aprilie 1919. Cotidianul a fost editat de Iancu Flondor, începând cu 18 aprilie 1919, ca organ de presă ce reprezenta punctul de vedere al grupării autonomiste¹⁹.

Punctul al doilea al *Programului românilor bucovineni* prevedea „o reformă temeinică, privitoare la descentralizarea administrativă”. Același program recomanda organizarea Bucovinei într-o unitate administrativă aparte. Apărând autonomia Bucovinei, Iancu Flondor a încercat să obțină de la regele Ferdinand aprobarea pentru continuarea activității Regionalei Căilor Ferate din Cernăuți, arătând că două linii ferate capitale, una, care leagă Marea Neagră cu Marea Baltică, cealaltă, Odessa cu Cehoslovacia, treceau și se întretăiau la Cernăuți, oraș cu deosebit rol de transbordare. De asemenea, arăta că direcțiunea nou înființată la Iași, pentru Moldova, Bucovina și Basarabia, „există asupra unui teritoriu atât de mare, cu trei provincii atât de diferențiate în limba, obiceiurile, cultura și mentalitatea populațiilor, [încât] nu poate satisface trebuințele economice ale unui teritoriu prea mare”: „Este recunoscut că România Mare nu se va mai putea administra în mod centralizat ca până acum. În interesul, bineînțeles, al statului unitar, trebuie să se înființeze și la nordul țării, dincoace de Carpați, un centru propriu administrativ. Am accentuat această necesitate în programul nostru, cerând ca, pentru teritoriul Bucovinei, ținutului Hotinului din Basarabia și pentru unele părți ale Vechiului Regat, să se înființeze un centru administrativ propriu. Înființarea lui ar schimba repede fizionomia etnică în această parte, garantând siguranța și contribuind la înflorirea statului”²⁰. Răspunsul guvernului român a fost desființarea Regionalei din Cernăuți și impunerea unei centralizări de nuanță liberalo-franceză în Bucovina²¹.

¹⁸ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 52.

¹⁹ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 277.

²⁰ Florin Pintescu, *op. cit.*, p. 253.

²¹ *Ibidem*, p. 254.

Față de minoritățile naționale, ministrul Bucovinei a desfășurat o politică abilă și tolerantă. Comentând situația creată după unirea Bucovinei cu România, Iancu Flondor remarca, la 2 aprilie 1919, că a încercat să nu dea ocazia minorităților de a se plânge de modul în care erau tratate în Bucovina. Flondor, în politica adoptată, a încercat să evite situațiile în care populația neromânească ar fi putut să se simtă neîndreptățită²². El susținea că românii au cunoscut jugul străin timp de 144 de ani, pentru a nu încerca să devină ei înșiși jug pentru alte naționalități: „Mi-am zis că, pe lângă servirea credincioasă a cauzei comune a neamului, trebuie să evit tot ce s-ar resimți de populația neromânească ca o nedreptate. M-am ferit de schimbări repezi și radicale, în convingerea că, prin măsuri pripite și nechibzuite, s-ar compromite, poate irepetabil, cauza bună a neamului, precum s-a întâmplat în Basarabia, bântuită și azi de adânci nemulțumiri, dăunătoare idealului național”. Caracterizând politica administrației Bucovinei în domeniul învățământului popular, Iancu Flondor menționa că, utilizând mijloace „blânde” față de celelalte neamuri, a avut un succes nemaipomenit, un număr mare de comune cerând transformarea școlilor lor în școli românești. Firește, a fost o bucurie pentru Iancu Flondor să satisfacă aceste dorințe ale populației neromânești din Bucovina²³.

Problema integrării funcționarilor publici, majoritatea dintre ei aparținând altor etnii decât cea română, în noul sistem administrativ, a fost tratată diferit de cei doi oameni politici bucovineni, Iancu Flondor și Ion Nistor. Față de toleranța arătată de Iancu Flondor, care evita schimbările radicale, Ion Nistor, adeptul unei integrări accelerate a noilor provincii în cadrul statului român, a dus față de minorități o politică în spiritul ideii că „e liber să trăiască și să se bucure deopotrivă cu noi oricine se supune și nu caută să puie piedici organizației și conducerii noastre ca stat”. Tocmai datorită acestor concepții diferite privind modalitățile de integrare a provinciei în cadrul statului român, s-au iscat neînțelegeri între cei doi oameni politici bucovineni și în privința rezolvării problemei funcționarilor publici. Ion Nistor constata că dispozițiile articolului 10 al Decretului-lege nr. 3 744, din 13 decembrie 1918 – care prevedea că funcționarii vor fi numiți prin decizie ministerială sau decret-lege al ministerului central, la propunerea ministrului delegat –, nu erau aplicate în Bucovina, funcționarii fiind numiți de ministrul delegat, fără emiterea unor decrete-lege²⁴.

O primă mențiune împotriva tendințelor „autonomiste”, fără a indica vreun nume, a apărut în articolul omagial dedicat lui Ion Nistor, publicat în „Glasul

²² Ștefan Purici, *Aspecte ale problemei minorităților naționale în Bucovina istorică, între anii 1918–1940* (I), în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul IV, nr. 1 [ianuarie–iunie] 1997, p. 33.

²³ *Ibidem*, p. 35.

²⁴ Rodica Iașencu, *Unirea Bucovinei cu Regatul Român. Integrarea politico-administrativă* (II), în „Analele Bucovinei”, Rădăuți-București, anul X, nr. 1 [ianuarie–iunie] 2003, p. 169.

Bucovinei”, nr. 41, din 3 ianuarie 1919. În acest articol, se afirma că mulți dintre cei care au votat actul unirii cu entuziasm, după câteva săptămâni au început să aibă fel de fel de îndoieli. În contrast cu aceștia, Ion Nistor era prezentat, prin originea sa țărănească, ca un exponent devotat al unirii necondiționate. Fără să se facă referiri la numele lui Iancu Flondor, era evident că articolul viza persoana sa²⁵.

Dar adevăratul atac împotriva lui Iancu Flondor a fost declanșat de prezumtivul șef al „glasiștilor”, Ion Nistor, ministru de stat pentru Bucovina, deci coleg de minister cu Iancu Flondor. La 15 martie 1919, ziarul „Patria”, din Cluj, publica un interviu al lui Ion Nistor. Acest interviu, prin amploarea învinuirilor aduse modului cum era administrată Bucovina sub conducerea lui Iancu Flondor și prin menționarea expresă a numelui acestuia, trebuie considerat drept începutul „crizei bucovinene”. Inițiativa era cu atât mai semnificativă, cu cât ea purta girul unei persoane oficiale, membru în guvern. Ion Nistor semnala „zvонul” că în Bucovina ar fi o nouă mișcare autonomistă, în fruntea căreia se află Iancu Flondor. Această mișcare ar avea drept scop o cât mai largă autonomie politică și administrativă și zădărnicierea reformei agrare în modul radical cum o plănuiește gruparea reprezentată de „Glasul Bucovinei”. După ce, prin insinuarea unui „zvон”, îl plasa pe Iancu Flondor în postura de „autonomist”, Ion Nistor îl acuza direct că făcea numiri de funcționari prin încălcarea articolului 10 din Decretul numărul 3 745, din 18 decembrie 1918. Astfel, au fost numiți de Iancu Flondor prefectii și secretarii de serviciu, care vor da o îndrumare „autonomistă” reformei agrare. În acel articol, lui Iancu Flondor i se atribuiau: „încercări reacționare, care nu vor avea alt rezultat decât că cei în cauză își vor călca ei înșiși dreptul, pe care l-au câștigat prin faptul Unirii, de a li se păstra nepătată amintirea în conștiința recunoscătoare a generațiilor de azi și mâine”²⁶.

Flondor își arătase deseori interesul pentru bunăstarea țărănimii bucovinene, de-a lungul carierei sale politice și la apogeul acesteia, odată cu Unirea Bucovinei cu România, drept care opinia lui Nistor, conform căreia Flondor ar fi fost prea puțin apropiat de masele țărănimii, era nefondată și, deci, falsă²⁷. Atacurile împotriva lui Flondor au continuat. Astfel, Alecu Procopovici a publicat în „Glasul Bucovinei” un articol intitulat *Criza*, prin care îl acuza pe Flondor de conflict cu guvernul central de la București, de fapt, că fusese asediat de politicianismul căruia nu i-a putut face față²⁸.

Într-un alt articol, intitulat *Problema națională*, publicat în același ziar, era criticată atitudinea lui Iancu Flondor care, la cererea naționalităților germane, le-a

²⁵ Radu Economu, *op. cit.*, p. 53.

²⁶ *Ibidem*, p. 54.

²⁷ Florin Pintescu, *op. cit.*, p. 253.

²⁸ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 120, 13 aprilie 1919, p. 1.

promis mai multe licee în limba maternă. „Numai la București, afirma Alecu Procopovici, se poate hotărî asupra școlilor în limba naționalităților”²⁹.

Atmosfera încărcată și atacurile continue la adresa lui Iancu Flondor, atacuri publicate în coloanele ziarului „Glasul Bucovinei”, precum și diferențele de opinie dintre cei doi oameni politici bucovineni au dus la acutizarea conflictului dintre ei³⁰.

În această situație, Iancu Flondor nu răspundea, totuși, atacurilor în rubricile ziarului său, „Bucovina”, și încerca să rezolve criza³¹. Într-un raport trimis regelui Ferdinand, Iancu Flondor descria atmosfera din Bucovina în acel moment și reclama „o grabnică lămurire” în privința conflictului pe care îl avea cu Ion Nistor: „Din multele semne ale populației românești – nota Flondor –, m-am încredințat că intențiunile mele sunt în general înțelese. Totuși, un grup restrâns de tineri bărbați, neexperimentați în politică, neînsemnați ca număr și ca forță, cu firi pornite, cer și agitează pentru o bruscă și radicală naționalizare a administrației. Agitația aceasta neliniștește populația și duce în eroare [pe] colegii mei de cabinet asupra adevăratei stări din Bucovina, la care are mare parte și ministrul Nistor. Toate stăruințele mele au rămas zadarnice. Această stare politică de dezarmonie între domnul Nistor și mine reclamă o grabnică lămurire”³².

Iancu Flondor, ca și Ion Nistor, era conștient că izvorul conflictului dintre ei se afla, în primul rând, în concepția diferită privind ritmul de integrare a Bucovinei în structurile statului român³³. Ion Nistor, în lucrarea sa, *Istoria Bucovinei*, aprecia că „vechea tensiune dintre «bucoviniști» și naționali începuse să se accentueze tot mai mult, găsind sprijin și la unii dintre secretarii de serviciu și, mai ales, la secretarul general al serviciului administrativ al Bucovinei. Din tensiunea aceasta luă naștere conflictul dintre miniștrii Bucovinei: Flondor și Nistor”³⁴.

Încercând o rezolvare a „crizei”, Iancu Flondor s-a adresat direct guvernului central din București. Ion I. C. Brătianu fiind plecat la Conferința de Pace de la Paris, locul de prim-ministru *ad-interim* era deținut de Mihail Pherekyde, ministru de stat fără portofoliu. Iancu Flondor a sosit la București la 31 martie 1919 / 13 aprilie 1919, fiind primit oficial pe peronul Gării de Nord de un delegat al Ministerului de Externe (Mihail Pherekyde era și *ad-interim* la Ministerul de Externe). Primit la 14 aprilie 1919 de Mihail Pherekyde, Iancu Flondor i-a prezentat o notă verbală, în care își expunea principalele revendicări privind

²⁹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 54.

³⁰ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 406.

³¹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 55.

³² Doina Alexa, *op. cit.*, p. 278.

³³ *Ibidem*, p. 279.

³⁴ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 406.

administrarea Bucovinei. El cerea respectarea Decretului-lege numărul 3 745, din 18 decembrie 1918, privind organizarea Bucovinei, menținerea Direcției Căilor Ferate din Bucovina, organizarea neîntârziată a jandarmeriei, punerea la dispoziție a petrolului și benzinei necesare pentru arăturile de primăvară, organizarea siguranței statului și, în sfârșit, excluderea totală a lui Alexandru Constantinescu, ministrul Domeniilor, și a lui Ion Nistor din afacerile Bucovinei. Numai în condițiile satisfacerii acestor cereri, Iancu Flondor accepta să rămână la postul său. În cazul în care, până la 15 aprilie 1918, ora 12,00, nu va primi un răspuns favorabil, el își va prezenta demisia. Rezolvarea favorabilă a notei verbale a lui Iancu Flondor, datorită, mai ales, revendicărilor vizând persoana unor miniștri, constituia o grea problemă pentru Mihail Pherekyde. Nu numai că poziția sa de interimar nu-i permitea să ia o hotărâre politică, ce afecta componența guvernului, dar și atașamentul său față de partid nu îi îngăduia luarea unei decizii care ar fi implicat un membru influent al Partidului Liberal, cum era Alexandru Constantinescu. Mihail Pherekyde a preferat, pentru a evita luarea unei hotărâri de fond, să-i solicite lui Iancu Flondor să aștepte înapoierea lui Ion I. C. Brătianu de la Conferința de Pace de la Paris. Cum la acea dată era greu de întrevăzut durata absenței din țară a lui Brătianu, Iancu Flondor i s-a adresat regelui, care, în calitate de șef al statului, numea și revoca miniștrii. În audiența pe care a avut-o la rege, în ziua de 3/16 aprilie 1919, Iancu Flondor i-a prezentat un raport, în care expunea principiile sale în administrarea Bucovinei și reitera revendicările prezentate lui Mihail Pherekyde³⁵.

În mod special, ținând seama de mozaicul naționalităților din Bucovina, Iancu Flondor își justifica poziția față de populația minoritară: „Trebuie să evit tot ce s-ar resimți de populația neromânească ca o nedreptate, ca o opresiune nejustificată de strictele necesități ale statului. Mi-a părut prudent să-mi impun rezerve, pentru ca această populație să nu aibă cuvinte incriminatorii întemeiate înaintea lumii civilizate. Aceeași politică se impune și pe viitor, dacă se tinde, într-adevăr, ca Bucovina să nu rămână alipită de Patria Mamă numai ca o noțiune geografică, ci cu tot sufletul și cu toată iubirea populației de orice neam”. Regele a evitat să îi dea un răspuns imediat, ceea ce l-a determinat pe Iancu Flondor să-și dea demisia, care însă nu a fost primită pe loc³⁶.

Încercări de a rezolva litigiul dintre cei doi miniștri-delegați ai Bucovinei a făcut și generalul Petala. El nu a angajat cu niciunul dintre cei doi discuții particulare, fiindcă nu a vrut să fie bănuit de complicitate, adică de acordarea de favoruri unei părți, în detrimentul celeilalte. El a plecat la București și l-a rugat pe Nicolae Iorga să intervină, știindu-l în bune relații cu adepții lui Ion Nistor. Iorga, însă, i-a răspuns generalului că nu poate veni la Cernăuți, până ce părțile aflate în

³⁵ Radu Economu, *op. cit.*, p. 55.

³⁶ *Ibidem*, p. 56.

litigiu nu-i vor solicita concursul, prin scrisori deschise. Generalul s-a văzut nevoit să ceară audiență regelui, iar conflictul a rămas neaplanat, terminându-se cu înaintarea către rege a demisiei lui Iancu Flondor³⁷.

Înainte de a se întoarce în Bucovina, la Cernăuți, Iancu Flondor a dat un interviu ziarului „Epoca” din București, oficios al Partidului Conservator, interviu apărut în numărul 90, din 4/17 aprilie 1919. În acest interviu, Iancu Flondor își anunța intenția de a se întoarce în Bucovina, pentru „a face un cordon sanitar împotriva operei de corupție a agenților d-lui Constantinescu și a operei Partidului Liberal”. După acest atac fățiș, nu numai împotriva ministrului Alexandru Constantinescu, dar și a Partidului Liberal, Iancu Flondor declară că nu va avea nicio acțiune comună cu vreunul dintre partidele istorice – se referea la partidele Liberal și Conservator –, dar va conlucra cu toate elementele care, pe baza unui program democratic, vor să întreprindă o acțiune de reclădire a României Mari. Mai târziu, într-o scrisoare adresată directorului ziarului „Universul”, publicată în „Bucovina”, numărul 30, din 24 aprilie 1919, Iancu Flondor încerca să atenuze vehemența atacurilor, precizând că acestea nu se refereau la Partidul Liberal, ci la grupul lui Constantinescu și a „propagandiștilor”. Este cert că luarea de poziții din interviu a determinat intrarea imediată și viguroasă în acțiune a Partidului Liberal și, în final, înlăturarea lui Iancu Flondor de la conducerea administrației Bucovinei, prin admiterea demisiei sale³⁸.

Ziarul „Glasul Bucovinei” a făcut diverse speculații cu privire la demisia lui Iancu Flondor din funcția de ministru-delegat al Bucovinei. Oficial, demisia lui Flondor a fost provocată de o neînțelegere între el și guvernul central, privitoare la regulile stabilite prin decretul-lege pentru administrarea Bucovinei³⁹. Același ziar publica un interviu cu Mihai Pherekyde. Acesta susținea că Iancu Flondor a demisionat din guvern pentru că nu îl suporta pe Ion Nistor. De asemenea, afirma că Flondor l-a căutat la București abia după multe rugăminți ale unor prieteni. Mihai Pherekyde spunea că s-a luptat pentru rezolvarea acestei „crize”, dar că Iancu Flondor s-a opus tot timpul clarificării ei. Acest litigiu avea o altă rezolvare, în opinia lui Flondor, după cum afirma președintele *ad-interim* al consiliului, și anume aceea a trimerii la Paris a lui Ion Nistor. Mihai Pherekyde s-a opus acestei soluții și, astfel, Iancu Flondor i-a declarat că: „Unica soluțiune este retragerea mea cât mai în grabă, dacă nu găsiți pentru d-l Nistor altă însărcinare”⁴⁰.

Iancu Flondor era acuzat de faptul că singura lui problemă era Ion Nistor și că guvernul, nedorind să-l sacrifice pe omul politic Nistor, a determinat demisia lui

³⁷ Dumitru Covalciuc, *Iancu Flondor – adversar al onciulismului*, în „Țara Fagilor». Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni”, Cernăuți–Târgu-Mureș, VII, 1998, p. 38.

³⁸ Radu Economu, *op. cit.*, p. 56.

³⁹ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 126, 20 aprilie 1919, p. 11.

⁴⁰ *Ibidem*, nr. 130, 27 aprilie 1919, p. 1.

Flondor. Locul său a fost ocupat de Ion Nistor, conform unui decret-lege special. „Glasul Bucovinei” scria că Iancu Flondor a protestat împotriva acestei înlocuiri, susținând că nu s-a ținut seama de aspirațiile Bucovinei. Autorul articolului, G. Rotică, îl apostrofa pe Iancu Flondor, răspunzându-i că Bucovina a avut aspirații timp de 140 de ani, dar că ele au fost îndeplinite odată cu înfăptuirea Unirii. Deci, Bucovina nu mai avea dreptul la aspirație, deoarece ea făcea parte din România Mare și se supunea legilor acesteia⁴¹.

În numărul 132 al „Glasului Bucovinei”, se continuau atacurile împotriva lui Iancu Flondor, acuzându-l pe acesta de faptul că temperamentul său necontrolat și interviurile pe care le dădea făceau deliciul presei și, implicit, loveau și în credibilitatea grupării „glasiștilor”, pe care Iancu Flondor o critica⁴².

Demisia lui Iancu Flondor a fost privită ca o soluție firească a crizei, Sextil Pușcariu considerând că „orice împăcare ar duce, inevitabil, la conflicte și ar fi petecitură”⁴³. Acuzat fiind de către liberali că ar fi reacționar și s-ar opune reformei agrare, Iancu Flondor a infirmat aceste acuzații într-un interviu dat organului independent „Chemarea”, de la Iași, și publicat în numărul 14, din 4/17 aprilie 1919. El susținea că, în Bucovina, o comisie lucra la proiectul de reformă agrară pe principii mult mai radicale decât cele din Vechiul Regat, maximum de prioritate agrară fiind fixat la 200 de ha față de 500 de ha în Vechiul Regat, iar două sau mai multe moșii ale unui singur proprietar formează o singură moșie. Se avea în vedere constituirea de moșii țărănești, indivizibile și neipotecabile. Nu se făcea, în Bucovina, o simplă împrumțare, ci o adevărată reformă agrară. Într-un număr din gazeta „Bucovina”, Iancu Flondor susținea că „d-l Nistor s-a înrolat nu în Partidul Liberal, ci în partidul special al lui Constantinescu”, în naivitatea și mediocritatea sa.

Replica viguroasă a Partidului Liberal a început prin publicarea, în oficiosul partidului, „Viitorul”, numărul 3 310, din 4/17 aprilie 1919, a știrii că cele declarate de Iancu Flondor ziarului „Epoca” nu corespundeau adevărului, că niciun agent al Partidului Liberal nu a călcat în Bucovina, iar, dacă în această provincie a existat corupție, aceasta nu putea fi decât din partea persoanelor locale. Toate materialele (benzină, parafină, făină și altele), puse la dispoziție de guvernul român, au fost date numai persoanelor autorizate de Iancu Flondor personal⁴⁴. Dacă exista corupție în Bucovina, Iancu Flondor era invitat să o caute acolo, la persoanele locale, și nu în rândurile Partidului Liberal.

În urma acceptării demisiei lui Iancu Flondor, funcția de ministru-delegat cu administrarea Bucovinei, cu sediul la Cernăuți, a fost preluată de Ion Nistor, care rămânea și ministru-delegat cu problemele Bucovinei în guvernul din București.

⁴¹ *Ibidem*, p. 3.

⁴² *Ibidem*, nr. 132, 30 aprilie 1919, p. 2.

⁴³ Doina Alexa, *op. cit.*, p. 279.

⁴⁴ Radu Economu, *op. cit.*, p. 57.

„Criza bucovineană”, deși a constituit un moment dureros în perioada imediat următoare Unirii, este un fapt istoric care nu poate fi evitat într-o expunere obiectivă și completă a acestei perioade. Ea a dus la ruptura dintre doi oameni politici de frunte ai Bucovinei, fiecare fiind animat de incontestabile sentimente de patriotism și urmărind, cu aceeași convingere, dar în modalități diferite, unificarea Bucovinei cu România⁴⁵.

Comparând cele două grupări politice apărute în urma declanșării „crizei bucovinene”, G. Rotică aprecia că gruparea lui Iancu Flondor era „cea mai puternică coalitie pe care a cunoscut-o vreodată [...] viața de compromisuri a politicii bucovinene, spre deosebire de gruparea lui Ion Nistor „o grupare moderată, împotriva căreia s-au coalizat toate resturile de austriacism din Țara noastră”⁴⁶. În paginile aceleiași publicații, V. Șesan afirma despre Flondor că „apăra o națiune bucovineană ce nu e identică cu cea din România”, militând pentru „autonomia națională bucovineană” și apărarea drepturilor națiunii bucovinene. Autorul găsește și o explicație a acestei atitudini: „sistemul infernal austriac, care a fost în stare să creeze, din o parte de români, niște pocituri de *homo bucovinensis*, cărora încă și astăzi le pare nepotrivit a fi guvernați de Regele tuturor românilor și de guvernul central de la București”⁴⁷.

După demisia din guvernul Brătianu, la 14 aprilie 1919, Iancu Flondor și-a constituit în Bucovina o grupare politică proprie, cu organul de presă „Bucovina”⁴⁸. Acest ziar publica o serie de articole prin care se explica atitudinea lui Iancu Flondor, justificând concepția acestuia că perioada de tranziție trebuie făcută lent, fără convulsii sociale și ținându-se seama de compoziția etnică a Bucovinei. Iancu Flondor avea același țel ca și Ion Nistor, dar în mod lent și evolutiv. Greșit a procedat Ion Nistor, prin dizolvarea Consiliului Național, fostul organ legislativ al Bucovinei, într-o perioadă când România n-avea încă Parlament⁴⁹.

Referitor la motivele care l-au determinat să demisioneze, Iancu Flondor afirma că Bucureștii privea cu totală indiferență hotărârile luate la Cernăuți, atribuțiile sale, fixate prin decretul-lege de administrare a Bucovinei, nefiind respectate de guvernul central (a exemplificat cu acțiunea de desființare a Direcției Căii Ferate din Cernăuți, care s-a făcut fără acordul său). În ceea ce privește persoana lui Ion Nistor, Flondor a mărturisit că nu are resentimente personale față

⁴⁵ *Ibidem*, p. 57–58.

⁴⁶ G. Rotică, *Ei și noi*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, 24 aprilie 1919, p. 1, *apud* Rodica Iațencu, *op. cit.*, p. 189.

⁴⁷ V. Șesan, *Cine răspunde*, în „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, 27 aprilie 1919, p. 3–4, *apud* Rodica Iațencu, *loc. cit.*

⁴⁸ Radu Economu, *Iancu Flondor, date inedite din arhivele statului*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul I, nr. 1 [ianuarie–iunie] 1994, p. 57.

⁴⁹ *Idem*, *Unirea Bucovinei. 1918*, p. 66.

de acesta, dimpotrivă, el a fost acela care l-a propus ca ministru în guvernul central, dar a cerut ulterior îndepărtarea lui din guvern pentru faptul că era implicat în acte de corupție, legate de aprovizionarea Bucovinei cu alimente⁵⁰.

În ziua de 18 mai 1919, generalul Petala a primit de la un subaltern, aflat la Cernăuți, știrea că acesta s-a întâlnit cu Iancu Flondor. Ilustrul patriot i-a relatat că naționalitățile minoritare din Bucovina, nemulțumite de situația politică, pregăteau un memoriu, care urma să fie trimis Conferinței de Pace de la Paris. Prin acest memoriu, ele își retrăgeau acordul dat pentru unirea necondiționată, cerând anumite garanții privitoare la asigurarea drepturilor lor. La 22 mai 1919, generalul Petala s-a adresat în scris lui Iancu Flondor și Ion Nistor, solicitându-le acordul în vederea unui arbitraj. Ultimul și-a dat acordul în 24 de ore, dar Iancu Flondor i-a răspuns generalului că acesta nu este la curent cu situația politică din Bucovina și că nu se poate pronunța în privința arbitrajului. În scurt timp, Iancu Flondor l-a vizitat pe generalul Petala la Hotelul „Pajura Neagră” din Cernăuți și a cerut să-i aprobe organizarea unei adunări pentru a se consulta cu partizanii săi, înainte de a se pronunța asupra arbitrajului. Acesta i-a aprobat ținerea adunării, pentru ziua de 2 iunie 1919. Ion Nistor a protestat împotriva acestei adunări, fiindu-i teamă că Iancu Flondor ar fi putut ieși în stradă, în fruntea manifestațiilor și ar fi putut cere demiterea guvernului Brătianu.

Totuși, la 2 iunie 1919, adunarea a avut loc în sala mare a Primăriei din Cernăuți și au participat atât partizanii lui Iancu Flondor din Consiliu Național Român, cât și alți români, dar și reprezentanți ai diferitelor partide și ai comunităților etnice minoritare. Pe ordinea de zi a adunării a fost discutarea organizării Bucovinei până la adoptarea noii Constituții a României. În concluzie, s-a afirmat că vechea administrație a Bucovinei, care a funcționat sub conducerea lui Iancu Flondor imediat după Unire, nu va reveni la conducere decât dacă va funcționa un Parlament al României întregite⁵¹.

În articolul intitulat *Reflecțiuni asupra adunării lui Iancu Flondor, ținută la 2 iunie 1919, la Primărie*, se susținea că Adunarea a cerut să se instaureze o administrație proprie a Bucovinei, în care să fie reprezentate proporțional toate naționalitățile. Nicolae Iorga, în „Neamul românesc”, din 7 iulie 1919, dezaproba presupusa Moțiune a Adunării, ceea ce a provocat reacția promptă a lui Iancu Flondor, care – în ziarul „Bucovina”, nr. 66, din 11 iulie 1919 și numărul 77, din 15 iulie 1919 –, reproșându-i marelui istoric că nu a ascultat și cealaltă parte, afirma că rostul Adunării a fost să se evite nemulțumirea naționalităților minoritare și a implicațiilor pe care acestea le-ar avea la Conferința de Pace de la Paris. La Adunare nu s-a criticat administrația românească, ci doar faptul că se guverna prin

⁵⁰ *Ibidem*, p. 58.

⁵¹ *Ibidem*, p. 67.

decrete-legi și fără parlament. În final, Iancu Flondor a luat asupra sa toate responsabilitățile în legătură cu ceea ce se discutase la Adunare⁵².

Social-democrații au criticat și ei Adunarea lui Iancu Flondor, susținând că, în cadrul ei, marele patriot român ar fi declarat că „îl mustră conștiința că s-a grăbit unirea necondiționată”, ceea ce a dus la o deosebită satisfacție a ucrainenilor și a evreilor. Aceștia concludeau: „Astfel, Flondor, din român înfocat, care a îndeplinit unirea necondiționată cu atât deosebit entuziasm, în fața lumii se preface într-un autonomist înverșunat și orbit de dorințe ascunse, chiar în detrimentul elementului român din Bucovina”⁵³.

„Glasul Bucovinei” publica rapoarte ale Adunării lui Iancu Flondor și era de acord cu faptul că acesta declarase că era mustrat de conștiință că se grăbise cu Unirea necondiționată a Bucovinei. Se susținea, în coloanele acestui ziar, că limba de exprimare a Adunării fusese germană și că fusese o Adunare internațională⁵⁴. Flondor era numit, de autorii articolelor din „Glasul Bucovinei”, „unicul iredentist al Bucovinei” și era defăimat, criticat și ironizat cu orice ocazie⁵⁵.

În urma Adunării din 2 iunie 1919, arbitrajul nu a avut loc. Chiar a doua zi, într-o scrisoare din Iași, din 3 iunie 1919, generalul Petala îl informa pe Iancu Flondor că arbitrajul nu va putea avea loc „în aceste clipe hotărâtoare pentru interesele românismului în Bucovina”. Generalul Petala a fost înlocuit de la comandă, fiind rechemat generalul Zadik. Cele două grupări, conduse de Iancu Flondor și de Ion Nistor, au continuat să urmeze propria lor politică. Ion Nistor a trecut la formarea unei noi grupări politice, înființându-și propriul partid, intitulat Partidul Democrat al Unirii⁵⁶. Partidul Democrat al Unirii a fost prima formațiune politică apărută după anul 1918 în Bucovina. S-a constituit la 15 septembrie 1919, din inițiativa grupării centraliste, conduse de Ion Nistor, care era președintele partidului; vicepreședinți erau I. Toma și N. Alexandrescu. Partidul s-a constituit ca o necesitate a „vieții obștești din Bucovina, în care, prin unirea cu toți românii dintre Nistru și Tisa, alte idei trebuie să conducă sufletul poporului decât cele ce l-au condus sub vitrega stăpânire austriacă”⁵⁷. Mai târziu, acest partid se afilia Partidului Național Liberal, condus de I. C. Brătianu⁵⁸.

⁵² *Ibidem*, p. 68.

⁵³ Petru Rușindilar, *George Tofan – tribun al românismului în Bucovina*, Suceava, Editura „Hurmuzachi”, 1998, p. 267.

⁵⁴ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 159, 5 iunie 1919, p. 1.

⁵⁵ *Ibidem*, nr. 209, 6 august 1919, p. 2.

⁵⁶ Radu Economu, *op. cit.*, p. 68.

⁵⁷ Doina Alexa, *Ion Nistor – dimensiunile personalității politice și culturale*, Rădăuți–Bucovina, Editura Institutului Bucovina – Basarabia, 2000, p. 196.

⁵⁸ Radu Economu, *op. cit.*, p. 69.

În schimb, gruparea politică a lui Iancu Flondor se apropia, ca ideologie și program de guvernare, de Liga Poporului, gruparea lui Flondor fuzionând cu aceasta, cu ocazia transformării Ligii în partid, la congresul din 16–17 aprilie 1920. Corespondența ce s-a purtat în acea perioadă, între generalul Averescu și Iancu Flondor, pune în evidență rigoarea înaltei etici politice și intransigența necesară acestei componente a vieții politice. Printr-o scrisoare nedată, scrisă probabil la sfârșitul lunii martie 1920, perioadă în care generalul Averescu, numit prim-ministru la 13 martie 1920, intenționa o remaniere a guvernului, Iancu Flondor i-a comunicat generalului considerentele pentru care nu putea accepta intrarea în guvern. Convingerea sa era că formarea guvernului exclusiv cu membrii Ligii Poporului a fost o greșeală și că, astfel cum opoziția stabilise, urma să fie constituit un guvern de coaliție, care ar fi dobândit prestigiu și autoritate într-un moment dificil pentru țară. Nu considera că intrarea sa într-un guvern monocolor ar putea aduce un folos real țării. Răspunzând acestei scrisori, generalul Averescu, la 2 aprilie 1920, fără să accepte considerentele pe care le învoca Iancu Flondor în formarea guvernului de coaliție, aprecia corectă atitudinea acestuia, de a nu se angaja într-un guvern pe care nu-l considera capabil să facă față situației⁵⁹.

Între timp, după ce își constituise partidul, Iancu Flondor era criticat în ziarul „Glasul Bucovinei”, apreciindu-se că partidul său era o simplă ficțiune. De asemenea, Iancu Flondor era acuzat că ar fi avut „apucături nervoase de monarh autocrat”, fiind comparat cu Ludovic al XVI-lea, care spusese „L'état c'est moi”⁶⁰.

Într-un alt număr al ziarului „Glasul Bucovinei”, apărea un articol în care se spunea că politica lui Iancu Flondor era condamnată de ardeleni⁶¹. Iancu Flondor era acuzat de Ion Nistor, în ziarul său, că acțiunea lui ar fi nepatriotică. Erau moduri de a face alegerile și, bineînțeles, părerile erau pro și contra⁶². „Glasul Bucovinei” de la sfârșitul anului 1920 îl caracteriza pe Iancu Flondor ca pe o persoană dornică de a fi adulată cu orice preț, căreia îi place să fie în centrul atenției. Se ajunsese chiar la afirmația că „d-lui Flondor nu i se poate atribui nicio operă constructivă”⁶³.

În ziarul „Glasul Bucovinei”, Ion Nistor vorbise despre alegeri. Alegerile parlamentare s-au desfășurat între 2 și 6 noiembrie 1919, în timpul Guvernului Arthur Văitoianu (27 septembrie – 30 noiembrie 1919), care a înlocuit Guvernul Brătianu, ce demisionase. Confuzia situației politice de la București – caracterizată de G. Rotică prin „nestatornicie în sentimente și inconsecvență în judecată față de oameni” –, care a marcat atât perioada alegerilor parlamentare, cât și pe cea următoare acestora (lupte politice, neparticiparea la alegeri a Ligii Poporului

⁵⁹ Idem, *Iancu Flondor, date inedite...*, p. 57–58.

⁶⁰ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 269, 21 octombrie 1919, p. 1.

⁶¹ *Ibidem*, nr. 274, 26 octombrie 1919, p. 2.

⁶² *Ibidem*, nr. 290, 16 noiembrie 1919, p. 2.

⁶³ *Ibidem*, anul III, nr. 567, 19 noiembrie 1919, p.1.

condusă de Alexandru Averescu), a creat o stare de derută în rândul electorilor, care s-au îndreptat „spre cel care striga mai mult împotriva trecutului și care posedă mai multă perspectivă de viitor”, anunțând o „politică nouă”⁶⁴.

La alegerile parlamentare din anul 1919, în Bucovina a participat numai Partidul Democrat al Unirii, condus de Ion Nistor, și candidați independenți. Celelalte formațiuni politice – gruparea lui Iancu Flondor, organizațiile locale ale Partidului Conservator Democrat și Partidul Social Democrat – au declarat că se abțin de la alegeri.

Iancu Flondor a păstrat o atitudine rezervată, caracteristică omului politic „deprins cu rigorile de ținută din Parlamentul austriac, obișnuit a privi de sus politica și pe politicienii din Vechiul Regat, acuzați pe drept de corupție”. El era împotriva oricărui tip de fuziune cu vreun partid politic din Regat, în virtutea existenței unei „mentalități nenorocite a Vechiului Regat, unde interesele de partid primează asupra oricărui alt sentiment”⁶⁵. Omul politic bucovinean afirma, în acest sens: „Fidel principiului de a nu mă alătura, din cauze politice bine înțelese, nici unui partid istoric din Vechiul Regat și, prin urmare, de a nu lua parte la luptele între aceste partide, țin să declar că acuzațiile mele se referă la grupul Alexandru Constantinescu – Nistor și propagandiștii lor”⁶⁶. Deși avea idei comune cu transilvăneanul Iuliu Maniu, Iancu Flondor, într-o scrisoare adresată acestuia, se declara împotriva fuziunii Partidului Național din Transilvania cu Partidul Țărănesc al lui Ion Mihalache, arătând că partidul lui Maniu își va pierde, prin această fuziune, prestigiul și importanța sa. Poziția lui Iancu Flondor a fost sancționată de gazeta ardeleană „Libertatea” (ale cărei idei au fost publicate și în „Glasul Bucovinei”), care se întreba retoric: „De ce această atitudine și la bucovinenii lui Iancu Flondor? Împotriva cui? Împotriva generalilor care au scăpat Bucovina de robia ei de 140 de ani?”⁶⁷.

Neparticiparea grupării lui Iancu Flondor la alegerile din noiembrie 1919 a fost explicată tendențios de „glasiști”, prin lipsa de aderenți: țărani vedeau în el un boier ridicat împotriva reformei agrare, iar minoritățile erau dezamăgite de faptul că Iancu Flondor le-a promis că va iscăli clauza minorităților, având garanții că se va schimba guvernul⁶⁸.

Cu ocazia Congresului Ligii Poporului, care a avut loc în 16 și 17 aprilie 1920, Iancu Flondor a venit la București. Cu toate că gruparea sa fuzionase cu Liga

⁶⁴ I. Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918–1948)*, București, Editura Paideia, 1993, p. 26–27.

⁶⁵ Florin Pintescu, *op. cit.*, p. 254.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 255.

⁶⁷ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul II, nr. 274, 26 octombrie 1919, p. 2.

⁶⁸ Idem, 16 noiembrie 1919, p. 2; *apud* Rodica Iațencu, *op. cit.*, p. 185.

Poporului, relațiile dintre cei doi oameni politici au devenit încordate⁶⁹. Totuși, Iancu Flondor a continuat să recunoască fuziunea cu Partidul lui Averescu, fiindcă dorea să contrabalanseze influența grupării lui Ion Nistor, printr-o apropiere de Liga Poporului⁷⁰.

Pe când se afla în București, la 27 aprilie 1920, Iancu Flondor a avut un schimb de scrisori cu generalul Averescu, care avea drept obiect posibila numire a lui I. V. Stârcea ca ministru al Bucovinei, în locul lui Ion Nistru, demisionat. Iancu Flondor, consecvent concepției sale de moralitate în viața politică, atrăgea atenția că, prin numirea lui I. V. Stârcea ca ministru al Bucovinei, ar însemna să se dea curs liber corupției în Bucovina, întrucât acesta, încă din timpul administrației austriece, a fost implicat în afaceri veruoase în exploatarea pădurilor Fondului Bisericesc⁷¹. Nevoind să favorizeze corupția în Bucovina, Iancu Flondor declară că, în cazul în care, totuși, I. V. Stârcea ar fi numit ministru, el era nevoit să renunțe la candidatura pe listele Partidului Poporului și chiar să se retragă din partid⁷².

Răspunsul lui Averescu a fost vădit iritat, dar fără a comenta sau măcar a lua în discuție sesizarea lui Iancu Flondor privind moralitatea lui I. V. Stârcea. El credea că își păstra prestigiul de șef de partid, considerând că hotărârile sale trebuiau să prevaleze, deoarece un partid nu poate avea decât un singur șef. În replica ce nu s-a lăsat așteptată, Iancu Flondor, ferm și cu demnitate, păstrând același stil protocolar, îl informa pe generalul Averescu că-n ziua în care I. V. Stârcea va fi numit ministru, ceea ce ar însemna „consfințirea celei mai odioase corupții în Bucovina”, calitatea lui de membru al Partidului Poporului înceta. La 2 iunie 1920, I. V. Stârcea a fost, într-adevăr, numit ministru al Bucovinei și, la aceeași dată, Iancu Flondor s-a retras din viața politică a țării⁷³. Aceasta a însemnat, practic, victoria „tinerilor” asupra „bătrânilor” politicieni români bucovineni, care, de acum înainte, își vor putea transpune în practică toate ambițiile politice, fără a întâmpina o opoziție serioasă. Scârbit de nedreptatea făcută și de ingratitudea cu care a fost tratat, Iancu Flondor s-a retras definitiv din viața publică, stabilindu-se la moșia sa din Storojineț⁷⁴.

Chiar dacă se retrăsese oficial din viața politică a Bucovinei, Iancu Flondor continua să fie criticat și ironizat în paginile ziarului „Glasul Bucovinei”. Se spunea că Flondor se opusese reformei agrare în Bucovina și că refuzase amestecul oricui în această problemă, pe care voia să o rezolve singur, că omul politic

⁶⁹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 58.

⁷⁰ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918–1921*, București, Editura Politică, 1971, p. 218.

⁷¹ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, Dosar 32, fila 8.

⁷² *Ibidem*, fila 9.

⁷³ Radu Economu, *op. cit.*, p. 58.

⁷⁴ Mihai-Ștefan Ceaușu, *Iancu Flondor. Omul politic și epoca sa*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, tomul XLII, 2005, p. 234.

bucovinean era considerat părintele sufletesc al averescianismului din Bucovina⁷⁵. De asemenea, era ironizat și numit „solitarul de la Storojineț”⁷⁶, imputându-i-se faptul că, dincolo de aparenta sa singurătate, era „un artist închircit în sufletul său și flămând de aplauze”⁷⁷.

Concepția privind necesitatea unui guvern de coaliție Iancu Flondor și-o manifestase și anterior scrisorii trimise lui Averescu, într-o scrisoare din 6 august 1919, adresată omului politic Theodor Mihaly⁷⁸. Iancu Flondor a discutat, în acea perioadă, și cu regele Ferdinand, căruia i-a sugerat persoana lui Mihaly ca viitor prim-ministru, propunere cu care se părea că regele a fost de acord. Dar, indiferent că guvernul Ion I. C. Brătianu demisionase, influența liberalilor era încă mare și, astfel, s-a constituit un guvern de tehnicieni și militari, sub conducerea generalului Arthur Văitoianu, care a guvernat între 27 septembrie – 1 decembrie 1919, organizând alegerile parlamentare, la care gruparea lui Iancu Flondor n-a participat⁷⁹.

Conflictul dintre cei doi oameni politici bucovineni s-a rezolvat, aparent, prin demisia lui Flondor, dar efectele „crizei bucovinene” au fost resimțite în societatea bucovineană. Diferențele de vârstă, origine socială, concepții politice au dus la ruptura dintre cei doi politicieni, care aveau păreri diferite asupra rolului ce trebuia jucat de Bucovina în cadrul României întregite. Ion Nistor era adeptul unui mod de gândire etatistă, de tip francez, pe când Iancu Flondor avea o concepție de natură germană, poporul fiind privit ca un organism viu: „În momentul unirii lor, cele patru neamuri ale neamului nostru nu reprezentau o cultură unitară, cum ar fi de dorit pentru un stat național omogen [...]; aceste patru ramuri se prezintă astăzi cu mult mai puțin unificate sufletește decât înaintea unificării politice⁸⁰. În fapt, conflictul dintre Flondor și Nistor a fost „conflictul dintre două elite, Ion Nistor fiind reprezentantul tipic al noii elite bucovinene, ce dorea să obțină monopolul puterii în Bucovina, având, poate, și resentimente de natură socială față de vechea elită românească⁸¹.”

Retras la conacul său de la Storojineț, neparticipând activ la viața politică a României întregite, Iancu Flondor a fost, însă, mereu la curent cu evenimentele ce se petreceau în politica românească. Totuși, el a rămas o țintă pentru adversarii săi, care au căutat mereu pete în biografia omului politic bucovinean. Un eveniment la care Iancu Flondor nu a participat și anume serbările încoronării regelui Ferdinand,

⁷⁵ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul IV, nr. 756, 24 iulie 1921, p.1.

⁷⁶ *Ibidem*, nr. 880, 25 decembrie 1921, p.1.

⁷⁷ *Ibidem*, nr. 884, 30 decembrie 1921, p.1.

⁷⁸ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, Dosar 14, filele 12–13.

⁷⁹ Radu Economu, *op. cit.*, p. 58.

⁸⁰ Florin Pintescu, *op. cit.*, p. 255.

⁸¹ *Ibidem*, p. 257.

ce au avut loc la Alba-Iulia, în ziua de 15 octombrie 1922, a fost folosit în detrimentul lui Flondor, acuzat fiind de neloialitate față de dinastie. Neparticiparea sa la acest eveniment a fost comentată negativ, dar adevăratul motiv al acesteia a ieșit la iveală abia târziu⁸².

Dintr-un proiect de scrisoare, din decembrie 1922, adresată „d-lui Mișu” (care poate fi N. Mișu, fost ministru de externe pentru scurt timp, în guvernul generalului Arthur Văitoianu), s-a aflat că lipsa lui Iancu Flondor de la ceremonia de la Alba-Iulia se datora unei chestiuni de protocol, pe care acesta a apreciat-o ca jignitoare nu pentru el ca persoană, ci pentru națiunea română din Bucovina și lupta acesteia pentru unire. „Vârsta și cele petrecute în viața mea mă scutesc de ambiții copilărești”, a scris Iancu Flondor, pentru a explica că nu pentru el a considerat această chestiune jignitoare, ci pentru românii bucovineni. Ignorându-se calitatea sa de fost președinte al Consiliului Național Român din Cernăuți și cea de șef al guvernului provizoriu al Bucovinei, a fost omis din cortegiul regal, fiind amplasat în „masa” foștilor miniștri, în fundul bisericii, în anonim, între coloane. „Acest eveniment regretabil – continuă Iancu Flondor, în proiectul scrisorii sus-citate – se prezintă ca o degradare și o denaturare a unor sublime acte istorice și, implicit, o jignire a oamenilor care au urmat cu însuflețire chemările mele”.

Însemnarea de pe textul proiectului de scrisoare, scrisă cu creionul de o altă persoană decât Iancu Flondor, arată că acesta s-a dus în audiență la rege cu „decorația în mână”. Lipsa sa fizică de la Alba-Iulia, justificată din considerente de onoare și prețuire pentru românii din Bucovina, nu l-a împiedicat, însă, să participe în mod simbolic la eveniment, trimițând o telegramă de felicitare⁸³, la care regele a răspuns cu mulțumiri⁸⁴. Nu se poate, deci, susține că neparticiparea lui Iancu Flondor la Alba-Iulia a fost manifestarea unei poziții ostile față de dinastie sau față de evenimentul unirii tuturor românilor.

Flondor a ținut să fie la curent cu ce se întâmpla în viața politică a Bucovinei și a României, chiar dacă nu mai făcea parte activă din ea. Urmărind evoluția unor oameni politici, Iancu Flondor îi felicita pe aceștia când o meritau. Într-o scrisoare datată „7 martie 1923, Flondoreni”, omul politic bucovinean îl felicita pe Iuliu Maniu „pentru acțiunea dv. politică în România întregită, fiind și eu convins că viitorul țării și nației noastre este strâns legat de drept și legalitate și că visul secular al unei României întregite, prospere și puternice nu este realizabil decât numai pe această cale”. Flondor îl felicita pe Maniu din adâncul inimii, militând și el pentru o colaborare a partidelor de ordine, considerate de acesta „condițiune indispensabilă pentru însănătoșirea vieții noastre publice”. Exprimându-și încrederea pe care o avea în Iuliu Maniu, Flondor îi ura omului politic

⁸² Radu Economu, *op. cit.*, p. 58.

⁸³ A.N.I.C., Fond Iancu Flondor, Dosar 32, fila 24.

⁸⁴ *Ibidem*, fila 25.

transilvănean „cea mai desăvârșită izbândă în urmărirea acestui nobil și patriotic scop”⁸⁵.

Într-o altă scrisoare, datată „28 mai 1924, Flondoreni”, Iancu Flondor îi transmitea lui Maniu gândurile sale în legătură cu proiectul Partidului Național de a fuziona cu cel Țărănesc. Flondor nu era de acord cu fuziunea, considerând că aceasta ar scădea din greutatea acestui partid, de o „maturitate indiscutabilă” și „cu un trecut ce îl predestinează pentru încheierea tânărului stat național” și ar trece și el „în categoria unor partide fără menirea de a guverna actualmente țara”⁸⁶.

Iancu Flondor a mai corespondat și cu Nicolae Iorga și Tache Ionescu, tot pe teme ce vizau situația politică a vremii⁸⁷.

În ziua de 19 octombrie 1924, Iancu Flondor s-a stins din viață, în singurătatea castelului său de la Storojineț. Presa românească a anunțat cu durere dispariția omului politic bucovinean. „Glasul Bucovinei” a făcut o scurtă incursiune în viața lui Iancu Flondor, recunoscându-i meritele pentru activitatea sa, dar neuitând să îl plaseze în urma lui George Popovici, om politic bucovinean de mare valoare.

Guvernul român a hotărât să i se facă funeralii naționale răposatului Iancu Flondor⁸⁸. Principele Carol a trimis o telegramă la Cernăuți, prin care transmitea condoleanțe familiei Flondor și amintea că moartea lui Iancu Flondor era o pierdere pentru Bucovina, dar și pentru România.⁸⁹

„Glasul Bucovinei” a publicat discursul rostit de ministrul Ion Nistor la înmormântarea lui Iancu Flondor. În acest discurs, fostul adversar politic al lui Iancu Flondor a trecut în revistă viața tumultuoasă a omului politic bucovinean decedat, amintindu-i pe cei ce i-au fost alături: George Popovici, Valeriu Braniște, Modest Grigorcea și alții. De asemenea, Ion Nistor a recunoscut că numele marelui patriot român va fi întotdeauna legat de Unirea Bucovinei cu România și de făurirea României întregite.

Generalul Mănescu redacta următoarea telegramă: „Familia Iancu Flondor, împreună cu dvs. și cu întreaga Bucovină iau o vie parte la durerea ce încercați cu pierderea vrednicului român, Iancu Flondor. Numele vrednicului prezident al Adunării Naționale din Cernăuți, care a reîntregit Moldova lui Ștefan, va rămânea în inimile tuturor românilor. Într-un ceas istoric hotărâtor, el luminează o pagină din istoria neamului”⁹⁰. „Rog, primiți afectuoasele mele condoleanțe pentru pierderea ilustrului dvs. părinte. Rolul și contribuția sa în viața noastră națională îl

⁸⁵ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, Dosar 32, filele 40–41.

⁸⁶ *Ibidem*, filele 42–43.

⁸⁷ *Ibidem*, filele 26–35.

⁸⁸ „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, anul VII, nr.1 670, 22 octombrie 1924, p. 1.

⁸⁹ *Ibidem*, nr. 1 671, 23 octombrie 1924, p. 1.

⁹⁰ A.N.I.C., Fond *Iancu Flondor*, Dosar 77, fila 4.

așază între cei mai aleși și mai valoroși fii ai neamului”, trimitea „Urgent, Familiei Iancu Flondor” o telegramă Ministrul Lepădatu⁹¹.

Înmormântarea a avut loc la 23 octombrie 1924, la Storojineț, și a fost săvârșită cu un fast deosebit. Au participat mulți oameni politici, iar o mulțime de intelectuali și săteni l-au condus pe ultimul drum pe acest „om dintr-o bucată și un bun patriot”. Au rostit scurte discursuri: Ștefan Cicio-Pop, în numele Ardealului, Ion Nistor, în numele guvernului român și episcopul Ipolit, în numele Bisericii Ortodoxe strămoșești. Toți au recunoscut meritele deosebite ale lui Iancu Flondor⁹².

Iancu Flondor a făcut parte din aristocrația oamenilor politici români. El a fost un bărbat de stat, printre pușinii din istoria noastră politică, care a stat drept și neclintit în convingerile sale naționale și politice și a fost incoruptibil în atitudinea sa civică. Chiar atunci când s-a retras din viața politică a României, în 1920, sub presiunea politicianismului veros și înfeudat intereselor egoiste de castă, el nu a fost un om înfrânt. Putem afirma astăzi că, în această luptă, Iancu Flondor a fost un învingător, rămânând un model peren al omului politic aflat în slujba comunității. S-a remarcat prin consecvență și demnitate națională și politică, integritate și onestitate ireproșabile, cinism dezinteresat și adversitate totală față de moravurile veroase, afacerism clientelar și înfruptare oficializată din avuția națională⁹³.

Treptat, figura lui Iancu Flondor a intrat în umbră. Este de menționat un fapt bizar. În perioada interbelică, edilii Bucureștilor au dat unei străzi numele lui Iancu Flondor. În perioada totalitarismului, autoritățile nu au schimbat denumirea străzii „Iancu cav. de Flondor”, nume sub care figurează și astăzi. Desigur, nu din patriotism, ci, mai curând, din ignoranță; în schimb, Strada Iancu Flondor din Cernăuți a devenit Olga Kobylanska⁹⁴.

În anul 1921, Iancu Flondor a primit Brevetul de Mare Cruce al Ordinului „Coroana României” de la Majestatea Sa, Regele Ferdinand I, și „Crucea Comemorativă a Războiului 1916–1918 fără barete”, recunoscându-i-se, astfel, meritele pe care le avea în activitatea depusă în folosul românilor din Bucovina și nu numai⁹⁵.

Prestigiul personalității sale în Bucovina a fost imens. Nimeni nu i-a putut contesta patriotismul ardent, verificat în lupta dusă pentru Unirea Bucovinei, simțul politic deosebit, convingerile sale democratice, ca și integritatea morală și consecvența convingerilor politice. Regele Ferdinand, apreciindu-i calitățile, a

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² "Glasul Bucovinei", Cernăuți, anul VII, nr. 1 674, 26 octombrie 1924, p. 1.

⁹³ Radu Economu, *op. cit.*, p. 59.

⁹⁴ Vladimir Trebici, *Unirea Bucovinei cu România*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul I, nr. 1 [ianuarie–iunie] 1994, p. 20.

⁹⁵ Cristina Puha, *op. cit.*, p. 472.

continuat să îl invite la Palat, cu prilejul diferitelor ceremonii, ultima oară la 4 aprilie 1924⁹⁶.

Marea sa personalitate a rămas, pentru orice român, un simbol al patriotismului și un model al democrației. Conflictul pe care l-a avut cu Ion Nistor și care a determinat retragerea lui din funcția de ministru a fost un episod dureros atât în viața privată, cât și în viața politică românească. Moartea sa a fost receptată ca o mare pierdere pentru întreaga românie și acest lucru a arătat că omul politic bucovinean a fost respectat, iubit și admirat de cei care l-au cunoscut.

⁹⁶ Radu Economu, *op. cit.*, p. 77.